

УДК 37.018-057.87:004.738.5
DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-264-269

Юрій СТОЛЯР[©]

кандидат наук з державного управління,
(Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна)

СУЧАСНА СТРАТИФІКАЦІЯ МОВИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЯК ДОРОГОВКАЗ ДЛЯ ОПЕРАТИВНОЇ РОБОТИ

Розкрито поняття сучасної стратифікації мови кримінального права як дороговказу для оперативної роботи. Зазначено, що огляд внутрішньосистемних відносин у сфері похідних юридичної термінології засвідчує взаємозв'язок і взаємозумовленість понятійного, терміноутворювального та семантичного рівнів терміносистеми кримінального права. Доведено, що лексичний склад тексту Кримінального кодексу України (далі – ККУ) стратифіковано на спеціальну (термінологічну) і неспеціальну (загальноживану) лексику. Термінолексика кримінального права продукує оновлення, осучаснення тексту і шляхом змін у лексичному складі, і шляхом семантичних трансформацій. Акцентовано увагу на вживанні у кримінальному законі зрозумілих та однозначних термінів, що додають ясності тексту кримінально-правової норми та впливають на суміжні галузі права та галузі законодавства, серед яких і оперативно-розшукова діяльність.

Ключові слова: *дефініції, кримінально-правова норма, номінація, номенклатурні назви, оперативно-розшукова діяльність, термін, терміносистема кримінального права, стратифікація.*

Постановка проблеми. Сучасну термінологію кримінального права можна охарактеризувати як сукупність автентичних термінів, що використовують у чинному законодавстві України, а також у сучасній юридичній науці незалежно від джерела (україномовного або іншомовного походження) і часу запозичення. Для оперативно-розшукової діяльності мова кримінального права посідає особливе місце і з огляду на це потребує чіткої регламентації. Її можна розглядати як систему, що залучає підсистему – термінологію державно-правового регулювання.

Безперечно, оперативно-розшукові підрозділи уповноважених державних органів у процесі усного професійного спілкування користуються не тільки кодифікованими термінами, а й професіоналізмами. Таке мовлення іноді характеризують як професійне просторіччя – сферу ненормованої форми існування спеціальних мовних засобів, що формується під впливом низки чинників (психологічних, психолінгвістичних і власне мовних). Психологічні причини зумовлюють прагнення комунікантів урізноманітнити мовленнєві засоби у професійному спілкуванні. До психологічних чинників відносять використання метонімії та метафори у професійному мовленні [1, с. 123]. Лінгвістичні чинники сприяють реалізації економії мовленнєвих засобів. Іноді формування та використання в мовленні юридичного професіоналізму, дійсно, пов'язане зі зміною форми кодифікованого терміна, що зумовлено законом економії мовленнєвих зусиль.

Нові явища в термінології оперативно-розшукової діяльності багато в чому зумовлені екстралінгвальними чинниками, об'єктивними, динамічними процесами, що охоплюють усі сфери життя – соціально-економічну, політичну, систему правового регулювання, наукову та освітню галузі. Сьогодні загальноновизнаним є той факт, що мова наукової сфери [5, с. 299], а також термінологія, що її обслуговує, визначаються особливостями мовної ситуації в країні, станом та тенденціями розвитку літературної мови, невід'ємною частиною якої є і фахова термінологія. У зв'язку з цим актуалізуються питання складу, функцій, взаємодії лексем у наукових текстах, поміж них – у текстах кримінального права, що нерозривно пов'язані із загальними проблемами оперативно-розшукової діяльності загалом та оперативно-розшукової

діяльності Держприкордонслужби зокрема.

Незважаючи на значну кількість праць, котрі присвячені різним питанням мови кримінального права, не втрачає актуальності низка проблем теоретичного характеру та практичної впорядкованості термінологічної системи права. З огляду на те, що в тексті ККУ функціонує досить розгалужений лексичний масив, виникає потреба визначити місце тієї чи тієї мовної одиниці в терміносистемі, а отже, постає питання щодо її стратифікації – поділу лексики.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Термінологію вивчають українські правники та мовознавці: С. Головатий, Ю. Зайцев, І. Усенко (уніфікація та стандартизація юридичної термінології); М. Леоненко (термінологія кримінального судочинства), В. Радецька (мова криміналістики); Л. Чулінда (герменевтичний аспект); М. Любченко (загальна характеристика мови законодавства); О. Каленюк (діахронійний підхід), Н. Курах (сучасні тексти кримінального та сімейного права німецької та української фахових мов у зіставленні); І. Царьова (лексико-дериваційна структура сучасного українського юридичного тексту).

Питання стратифікації досить широко висвітлюють науковці у слов'янському термінознавстві, виокремлюючи лексико-номінативні одиниці трьох типів (абсолютно специфічні, відносно специфічні, неспецифічні). У правничій терміносистемі цю концепцію запровадила Г. Онуфрієнко, яка всю термінологічну лексику класифікувала за логіко-лінгвальними ознаками. Однак в українському мовознавстві бракує комплексних робіт із термінології кримінального права, у яких би на широкому матеріалі з'ясувалися питання генези, складу, системної організації лексики кримінального права, структурування наукових понять та їх номінування й відображення в дефініціях.

Метою статті є дослідження поняття сучасної стратифікації мови кримінального права та її роль для інших галузей правозастосування загалом та оперативно-розшукової діяльності зокрема.

Виклад основного матеріалу. Сучасна стратифікація мови кримінального права означає розподіл термінів за вагомістю та специфічним значенням із використанням різних рівнів мовної системи. У цьому контексті мова кримінального права може бути поділена на різні шари або рівні, залежно від їхньої спеціалізації та відповідальності. На найнижчому рівні можуть знаходитися загальні мовні вирази, що використовуються у кримінальному праві загалом. Наприклад, загальносуспільні терміни, що використовуються в юридичній документації, як-от: «кримінальна справа», «обвинувачений», «злочин». Ці терміни зазвичай мають широку аплікацію і використовуються в різних контекстах. На найвищому рівні можуть бути більш спеціалізовані та технічні терміни, що застосовуються в конкретних ситуаціях або сферах кримінального права. Це можуть бути поняття, що використовуються в окремих статтях ККУ, такі як «перевищення службових повноважень», «службові злочини» [7]. Вони мають більш конкретне і спеціалізоване значення в контексті кримінального права. Така стратифікація мови кримінального права надає можливість точно та однозначно використовувати мовні вирази у правовому контексті, допомагаючи забезпечити чіткість і зрозумілість законодавчих актів, судових рішень та інших юридичних документів.

Огляд внутрішньосистемних відносин у сфері похідних юридичних термінологій дає підставу говорити про взаємозв'язок різних аспектів цих відносин, а також про взаємозумовленість понятійного, терміноутворювального та семантичного рівнів досліджуваних терміносистем. Зокрема, складність системи прикладного правничого знання зумовлює не лише основні напрями в периферійному терміноутворенні, а й тенденцію прикладного терміна до однозначності, оскільки конкретність структури терміна – складного слова, терміносполучення та складеного терміна не сприяє розвитку полісемії. Інтернаціональний характер сучасного наукового знання в актуальній термінотворчості виявляється у збільшенні ролі запозичення. Але, як відомо, запозичена лексична одиниця менш схильна до розвитку багатозначності, ніж термін, створений на базі ресурсів національної мови, тощо.

Унаслідок вивчення і розподілу слів за їхнім семантичним та термінологічним навантаженням в аналізованих статтях чинного кодексу нами підтверджено стратифікацію, запропоновану зазначеними науковцями, а сам: лексичний склад тексту

ККУ стратифіковано на спеціальну (термінологічну) і неспеціальну (слова широкої семантики, загальноживані) лексику. На прикладі ст. 374 чинного кодексу проілюструємо лексичний склад текстів, виділивши в них терміни.

Стаття 374. Порушення права на захист

1. Недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист, вчинене слідчим, дізнавачем, прокурором або суддею, – карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі дії, які призвели до засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення особи, або вчинені за попередньою змовою групою осіб, або такі, що спричинили інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [3].

Усі слова запропонованого мікротексту ст. 374 ККУ розподіляються на нерівнозначні за кількістю групи: спеціальну лексику, що становить майже 68 %, і неспеціальну (загальноживану) – 32 %. Терміни в них виконують функцію інформаційних вершин, а неспеціальна лексика слугує формуванню самих текстів. Ці дані узгоджуються з висновком Г. Онуфрієнко, що «термінолексика є каркасним словником мови спеціальності, її лексико-семантичним ядром (понад 50 % лексем припадає на термінолексику)» [4, с. 148].

Спеціальну лексику текстів ККУ [3] складають термінологічні одиниці, у межах яких виокремлюємо дві групи:

1) відносно специфічна лексика, до якої відносимо залучені терміни, не пов'язані з базовими, тобто задіяні з інших суміжних неправових галузей та ті, що активно використовуються у текстах досліджуваної галузі (з економічної галузі: вартість, конфіскація майна, неоподаткований мінімум доходів, фінансування; з етики: благодійність, моральність, правдивість, тактовність, чесність та ін.; з медицини: лікарські препарати, примусові заходи медичного характеру, психіатрична допомога, психічні розлади; з військової справи: військовослужбовець строкової служби, воєнний стан, гауптвахта, командир військової частини, дисциплінарний батальйон), котрі правники мають розуміти у тому значенні, що закріплене за цими термінами у відповідній галузі, а також загальнонаукові (закон (соціол., мист., лінгв., літ., лог., ек., юр., фін., політ.), можливість (бухг., соціол., мист., лінгв., ек., юр., фін., етика)) та міжнаукові терміни (безстроковість (фін., юр.), відомчість (соц., юр.), відповідність (філос., ек.), ідентичність (мист., філос., юр.)), тобто ті, що мають однакову семантику в усіх або декількох галузях, проте конкретизують її, входячи до складу термінів окремих галузей;

2) абсолютно специфічна лексика, до якої відносимо базові (вужкоспеціальні) терміни, тобто ті, що позначають базові поняття кримінального права і становлять його ядро (слідчий, допит, підзахисний, підслідність, прокурорський нагляд, слідчий експеримент), що позначають суто фахові поняття, а їхньою специфікою є те, що вони зовсім не виходять за межі системи. До такої лексики належить і частина залучених термінів, що тісно пов'язані з базовими (з адміністративного права: адміністративний нагляд, територіальна одиниця; з міжнародного права: міжнародні правовідносини, міжнародна угода та ін.).

Уживання у кримінальному законі зрозумілих і однозначних термінів робить ясным текст кримінально-правової норми, сприяє чіткому встановленню меж криміналізації. Смыслова визначеність норм кримінального закону має безпосереднє значення для кваліфікації злочинів. Чіткі та зрозумілі терміни, використані у кримінально-правовій нормі, є тими «цеглинками», з яких правозастосовник складає для себе уявлення про ознаки конкретного злочину. Зрозуміло, цей процес є творчим за своїм характером. Якщо кримінально-правова норма містить нечіткі або двозначні терміни, то виникає необхідність у їх судовому тлумаченні. І тут постає важливе питання про межі судового розсуду. Розширювальне судове тлумачення відповідного терміна може призвести до необґрунтованого спотворення змісту кримінально-правової заборони і може суттєво порушити законні права та інтереси громадян. Занадто вузьке

тлумачення відповідного терміна може призвести до обмежувального тлумачення.

Якщо зіставити юридичний термін і термін окремої галузі права, зокрема кримінального, то юридичну термінологію можна розглядати як множинність, а термінологію ККУ – як підмножинність. Між ними є багато спільного, проте водночас очевидні й розбіжності. Це зумовлено насамперед тим, що будь-яка правова галузь є складником юридичної науки. Не збігаються за значенням і самі терміни «*юридична термінологія*» та «*правнична термінологія*» (термін «*юридичний*» пропонують вживати «стосовно до з'ясування суті категорій, що пов'язані з серцевиною юридичної «матерії» – юридичними нормами, а термін «*правничий*» – стосовно до правотворення, правозастосування, правознавства тощо» [6, с. 278]).

До сучасної термінології кримінального права відносимо назви понять, предметів, дій, явищ, осіб тощо, котрі безпосередньо пов'язані з такою галуззю, як кримінальне право, та її функціонуванням у суспільстві. Зазначена термінологія складається з системи термінів ККУ, до яких відносимо поширені в усіх або декількох галузях права; суто кримінальні процесуальні; терміни суміжних наук. Зазначене дозволяє констатувати, що сучасна термінологія ККУ є складною і різноманітною сукупністю засобів спеціального змісту, котру можна класифікувати за лексичним значенням.

Хоча термінологічна лексика і є основним інформаційним пластом лексики текстів кримінального права, номінативним виразником його категорійно-поняттєвого апарату, проте поряд із термінами функціують слова широкої семантики (загальноживана лексика), тобто ті, що в кожній із терміносистем, до якої входять, зберігають найзагальніше (нетермінологічне) значення (воля, дія, захід, кімната, межа, обмеження, подружжя) і є компонентами складніших за структурою складених термінів (слідча дія, розшукова дія, запобіжний захід, нарадча кімната), і номенклатура – система специфічних назв конкретних правових об'єктів: державних і міжнародних органів, установ та організацій, посад, документів, державних нагород, що займає проміжне місце між терміном і нетерміном (Вища рада правосуддя, Генеральний штаб Збройних Сил України, Головне управління розвідки Міністерства оборони України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Бюро економічної безпеки України, Державне бюро розслідувань, Закон України «Про прокуратуру», Державний департамент України з питань виконання покарань, Рахункова Палата, постанова «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина», Європейська конвенція про видачу правопорушників). Чималу кількість номенклатурних назв виявлено в науково-практичному коментарі до кодексу досліджуваної галузі.

Надання оцінним поняттям форми терміна кримінального закону вимагає чіткості їхніх дефініцій. Предикат дефініції не повинен містити слів чи словосполучень оціночного характеру. В іншому разі зміст такого терміна буде розпливчастим і нічого не пояснить особі, яка застосовує кримінальний закон. Оскільки оцінні поняття, використані в нормах ККУ, як правило, відображають якісний стан певного кримінально-правового явища чи обставини, доцільно давати визначення шляхом переліку [2, с. 78]. Навіть приблизне перерахування певних обставин, що відображають у видових поняттях зміст визначуваного терміна, сприяє адекватному розумінню сенсу кримінально-правової норми та уможливорює обґрунтоване і законне застосування цієї норми до конкретного випадку. Роз'яснення термінів ККУ повинно бути у чіткій відповідності з наявними вимогами нормотворчої техніки. При цьому вже зараз існує потреба в уніфікації термінології кримінального закону. Термінологія кримінального закону має бути однозначною, необхідно усунути полісемію і надмірну синонімію. Терміни ККУ повинні відповідати вже усталеному підходу щодо постатейного викладу нормативного матеріалу.

Висновки. Отже, стратифікація лексики сучасного тексту кримінального права, під яким розуміємо статті Кримінального кодексу України і, як специфічний різновид текстів, Науково-практичний коментар до статей зазначеного кодексу, є неоціненним дороговказом для співробітників оперативно-розшукових підрозділів у протидії злочинності. Вона дозволила виявити неоднорідну лексичну структуру тексту кримінального права, ядро якої складає термінологічна лексика (базові, вузькоспеціальні терміни галузі), що зумовлює зосередження головної уваги саме на термінах як інформаційних вершинах тексту; периферію лексики тексту кримінального права складають терміни інших терміносистем, слова широкої семантики та номенклатура.

Терміни ККУ не є ізольованими, незалежними одиницями загальноживаної мови, котрим притаманні певні властивості, а становлять повноцінну частину загального складу сучасної української літературної мови, де значення слів виявляються більш виразно, відповідаючи вимогам професійного спілкування і взаєморозуміння між фахівцями галузі.

Отримані результати сприятимуть дослідженням із концептуальних засад діяльності оперативно-розшукових підрозділів у протидії злочинності, допомогатимуть правильно застосовувати термінолексику кримінального права під час подальшого розвитку оперативно-розшукового законодавства, а також під час опрацювання перспективних нормативно-правових актів у цій царині. Наведений вище матеріал, а також додаткові дослідження є перспективними у вивченні особливостей термінології дискурсу оперативно-розшукової діяльності, зокрема щодо ненормативного використання термінів у вирішенні організаційно-тактичних завдань протидії оперативними підрозділами Держприкордонслужби протиправним проявам. Багатоаспектність цієї проблематики зумовлює потребу у проведенні подальших наукових розвідок для формування цілісної термінологічної системи оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Ахтирська Н. М. До питання доказової сили кіберінформації в аспекті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 36 (2). С. 123–125.
2. Закревська Т. О. Правовий статус свідка у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 48. С. 78–82.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Онуфрієнко Г. С. Лінгвометодичне моделювання юридичної термінології в контексті теоретико-практичного курсу «Ділова українська мова». *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 1997. Вип. 1. С. 148–156.
5. Радецька В. Я. Нормування мови науки криміналістики. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2000. № 3. С. 299–305.
6. Царьова І. В. Сучасний український юридичний текст: лексико-дериваційна структура : монографія. Дніпро : ЛІРА, 2020. 446 с.
7. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1999. Т. 2 : Д–Й. 744 с. С. 333.

*Надійшла до редакції 12.02.2024
Прийнято до опублікування 21.02.2024*

References

1. Akhtyrskaya, N. M. (2016) Do pytannya dokazovoi syly kiberinformatsii v aspekti mizhnarodnoho spivrobitnytstva pid chas kryminalnoho provadzhennia [Regarding probative value of cyber information in the aspect of international cooperation during criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Pravo*. Vyp. 36 (2), pp. 123–125. [in Ukr.].
2. Zakrevska, T. O. (2020) Pravovy status svidka u kryminalnomu provadzhenni [Legal status of a witness in criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 48, pp. 78–82. [in Ukr.].
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 25–26. St. 131. [in Ukr.].
4. Onufriienko, H. S. (1997) Linhvometodychne modeliuвання yurydychnoi terminolohii v konteksti teoretyko-praktychnoho kursu «Dilova ukrainska mova» [Linguomethodical modeling of legal terminology in the context of the theoretical and practical course «Business Ukrainian»]. *Visnyk Zaporizkoho yurydychnoho instytutu MVS Ukrainy*. Vyp. 1, pp. 148–156. [in Ukr.].
5. Radetska, V. Ya. (2020) Normuvannya movy nauky kryminalistyky [Normalization of the language of forensic science]. *Visnyk Zaporizkoho yurydychnoho instytutu*. № 3, pp. 299–305. [in Ukr.].
6. Tsarova, I. V. (2020) Suchasnyi ukrainskyi yurydychnyi tekst: leksyko-derivatsiina struktura [Modern Ukrainian legal text: lexical-derivative structure] : monohrafiia. Dnipro : LIRA. 446 p. [in Ukr.].
7. Yurydychna entsyklopediia [Legal encyclopedia] : v 6 t. / redkol. : Yu. S. Shemshuchenko (hol. redkol.) ta in. Kyiv : «Ukr. entsykl.», 1999. T. 2 : D–I. 744 p., pp. 333. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yuriy Stolyar. Modern stratification of the language of criminal law as a guide for operational work. The article reveals the concept of modern stratification of the criminal law language. The study of the vocabulary of modern Ukrainian criminal texts is becoming increasingly relevant due to

the changes taking place in the legal life of Ukraine, respectively, in various branches of law: restructuring of the legal system, development of a modern legal framework in accordance with the requirements and needs of today, emergence of new scientific concepts, etc. These factors have certainly influenced the language of law, which is realized through a professional (legal) text. It is noted that the review of intra-system relations in the field of legal terminology derivatives shows the interconnection and interdependence of the conceptual, term-formation and semantic levels of the criminal law terminology system. It is proved that the lexical composition of the The Criminal Code of Ukraine (further – CCU) text is stratified into special (terminological) and non-special (words of broad semantics, commonly used) vocabulary. The vocabulary of the texts of the modern CCU is a system of linguistic units organized according to the general language laws, which consists of interrelated and interdependent parts, the key of which is the terms used to nominate legal phenomena and concepts. It consists of special (basic (narrowly specialized) terms, terms borrowed from other terminology systems (legal and non-legal), non-special vocabulary (words of broad semantics (commonly used vocabulary)) and nomenclature (nomenclature names). Criminal procedural terminology includes names of concepts, objects, actions, phenomena, persons, etc. that are directly related to such a branch of law as criminal procedure and its functioning in society.

The terminology of criminal law produces an update, modernization of the text both through changes in the lexical composition and through semantic transformations. The author focuses on the use of clear and unambiguous terms in criminal law which provide clarity to the text of the criminal law norm and affect related areas of law and legislation, including operative-search activity.

Keywords: *definitions, criminal law provision, nomination, nomenclature names, operational and investigative activities, term, criminal law terminology system, stratification.*

УДК 343.9:343.226(477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-269-274

Olena PROTSENKO®

Researcher

(Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine)

METHODOLOGY FOR SYSTEMATIZATION OF BODIES ENTRUSTED WITH FUNCTIONS OF PREVENTING AND COMBATTING VIOLENCE IN UKRAINE

Олена Проценко. МЕТОДОЛОГІЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ОРГАНІВ, НА ЯКІ ПОКЛАДЕНО ФУНКЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ. Детально проаналізовано діяльність та взаємодію органів, що виконують функції з попередження та запобігання насильству на території України.

Окремо виділено проблематику щодо зв'язку між відповідальними особами, які наділені повноваженнями у сфері боротьби з домашнім насильством та насильством за ознакою статі. Розглянуто перелік діючих в Україні органів, їхні функції, відповідальність та вплив на загальну ситуацію щодо насильства, що склалася на території держави. Визначено принципи, цілі та функції розглянутих суб'єктів. Окреслено діючі методи систематизації відповідальних органів у зазначеній сфері.

Запропоновано актуальні пропозиції щодо оновленої структури суб'єктів, їх інформування, звітності, відповідальності та розширення повноважень у сфері запобігання та протидії насильству в будь-якій формі прояву.

Виділено доцільність проведення низки наукових досліджень за цим напрямом для визначення існуючих теоретичних та практичних проблемних питань з метою створення єдиного якісного алгоритму дій, пов'язаних із відпрацюванням викликів, що надходять на лінію 102, та письмових заяв від громадян, які зазнали насильницьких дій (суттєвої моральної, фізичної, економічної, психологічної шкоди) від кривдника в результаті вчинення адміністративного або кримінального проступку.

Також наголошено на необхідності перегляду діючого законодавства, що регламентує відносини між органами, на які покладено функції щодо забезпечення попередження та протидії насильству в Україні. Запропоновано запровадити новий порядок розгляду звернень громадян до

© O. Protsenko, 2024

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4758-3349>

elena.protsenko414@ukr.net